

AMIR TEMURNING ME'MORCHILIK SIYOSATI MADANIY MEROS VA MILLIY G'URUR TIMSOLI**Muxtorova Zaynabbonu Kamoliddin qizi**

Quva tumani 53- maktab tarix fani o'qituvchisi

zaynabbonumuxtorova@gmail.com**Ma'murova Sarviniso Kamoliddinovna**

Farg'ona Davlat Universiteti Tarix fakulteti

Tarix yo'nalishi 23- 71 guruh talabasi

sarvinisomamurova@gmail.com

Anotatsiya: Buyuk sarkarda Amir Temur nafaqat siyosiy va harbiy sohalarda, balki madaniyat va me'morchilikda ham muhim iz qoldirgan. Uning davrida qurilgan masjid, maqbara, madrasa va saroylar o'z davrining estetik va texnik yutuqlarini mujassam etgan. Ushbu maqolada Amir Temur davrida amalga oshirilgan me'morchilik siyosati va uning madaniy merosga ta'siri tahlil qilingan. Xususan, Go'ri Amir, Bibi Xonim, Shohi Zinda va Ulug'bek madrasasi kabi me'moriy obidalar YUNESKO tomonidan jahon ahamiyatiga molik madaniy meros sifatida tan olingan bo'lib, ular bugungi kunda nafaqat tarixiy qadriyat, balki xalqimizning milliy o'zligini ifodalovchi timsollar sifatida e'zozlanadi.

Kalit so'zlar: Samarqand, Amir Temur, Bibi Xonim masjidi, Go'ri Amir maqbarasi, YUNESKO, Oq saroy, me'morchilik, ganch o'ymakorligi, bezak sanati, madaniy meros, milliy g'urur.

XIV-XV asrlar Markaziy Osiyo tarixida eng yorqin davr bo'lib, bu davrda yashagan Amir Temur nafaqat buyuk sarkarda, balki madaniyat va san'atning kuchli homiysi sifatida ham tarixda o'chmas iz qoldirgan. Uning me'morchilik sohasidagi faoliyati nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlarda ham Markaziy Osiyo xalqlarining madaniy o'zligini shakllantishda muhim rol o'ynadi. Amir Temurning me'morchilik siyosati uning umumiy davlat siyosatining ajralmas qismi bo'lib, u orqali o'z qudratini namoyon etish, madaniy yutuqlarni namoyish qilish va kelajak avlodlar uchun borliq yaratish maqsadlarini ko'zlagan. Bu siyosat natijasida paydo bo'lgan me'moriy yodgorliklar bugungi kunda O'zbekiston va butun markaiy osiyo xalqlari uchun milliy g'urur manbai hisoblanadi.

Amir Temur o'z hukmronligi davrida me'morchilikka alohida e'tibor bergan va bu sohani davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri deb hisoblagan. Uning me'morchilik siyosati quyidagi asosiy tamoyillarga asoslangan edi: Birinchidan, me'morchilik orqali davlat qudratini namoyish etish. Amir Temur barpo etilayotgan inshootlarning ulug'vorligi va go'zalligi orqali o'z davlatining iqtisodiy va madaniy qudratini ko'rsatishga intilgan. Bunda u nafaqat mahalliy, balki xorijiy ustalar va hunarmandlardan ham foydalangan [1;45]. Ikkinchidan, madaniy va diniy qadriyatlarni saqlab qolish. Amir Temur me'morchilik orqali islom madaniyatining eng yaxshi an'alarini saqlab qolish va rivojlantirishga harakat qilgan. Uning buyrug'i bilan qurilgan masjidlar, madrasalar va maqbaralar islom me'morchiligining eng yuksak namunalari hisoblanadi [2;78]. Uchinchidan, ilm-fan va ma'rifatni targ'ib qilish. Temur tomonidan qurilgan madrasalar va kutubxonalar o'sha davrdagi eng yirik ta'lim markazlari bo'lib, ular ilm-fan rivojiga katta hissa qo'shgan. Bu inshootlar nafaqat ta'lim berish, balki ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun ham mo'ljallangan edi [3;112]. Amir Temur o'z poytaxti Samarqandni dunyoning eng go'zal shahri qilib qurishga intilgan. U shaharda amalga oshirilgan me'morchilik loyihalari uning keng qamrovli rejasining natijasi edi. Samarqandda qurilgan asosiy me'moriy yodgorliklar quyidagilardir:

Bibi Xonim masjidi Amir Temurning eng ulug'vor loyihalaridan biri bo'lib, u o'z vaqtida dunyodagi eng katta masjidlardan biri hisoblangan. Ushbu masjidning qurilishi jarayonida turli mamlakatlardan kelgan ustalar ishtirok etgan.[4;89]. Masjid 2001 yilda YUNESKO tomonidan

Jahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan. Go'ri Amir maqbarasi Amir Temur va uning avlodlari dafn etilgan joy bo'lib, Temuriy me'morchiligining eng mukammal namunalaridan biri hisoblanadi. Maqbarada qo'llanilgan bezak elementlari va qurilish texnologiyalari o'sha davrdagi me'morchilik san'atining eng yuqori cho'qqisini ifodalaydi [5;203]. Maqbara 2001 yilda YuNESKO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Amir Temur nafaqat Samarqandda, balki boshqa shaharlarda ham ko'plab me'moriy yodgorliklar barpo etilishini ta'minlagan. Shaxrisabz shahridagi oq saroy Temurning eng yirik me'moriy loyihalaridan biri bo'lib, u o'z vaqtida dunyodagi eng katta saraylardan biri hisoblangan. Saroyning qolgan qismlari ham bugungi kunda uning ulug'vorligini tasdiqlaydi. Shaxrisabz me'moriy yodgorliklari 2000 yilda YUNESKO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan [6;134]. Xiva, Buxoro va boshqa shaharlarda ham Amir Temur davridagi me'moriy yodgorliklar saqlanib qolgan. Bu inshootlar mahalliy me'morchilik an'alarini Temuriy uslubi bilan uyg'unlashtirishning yorqin namunalari hisoblanadi [7;67]. Amir Temur davrida me'morchilik san'ati nafaqat hajmi, balki texnik mukammalligi va badiiy darajasi jihatidan ham yuqori cho'qqiga chiqdi. Bu davrda qo'llanilgan qurilish texnologiyalari va bezak usullari keyingi asrlarda Markaziy Osiyo me'morchiligining asosini tashkil etdi. Temuriylar me'morchiligida pishiq g'isht, rang-barang koshin, ganch va tosh keng qo'llanilgan. Maxsus pishiq g'isht ishlab chiqarish texnologiyasi rivojlantirilib, turli xil shakl va o'lchamdagi g'ishtlar tayyorlangan [8;45]. Me'morchiligning eng muhim jihatlari dan biri bu bezak sanati bo'lib, unda geometrik, o'simlik va yozuv bezaklari mukammal uyg'unlikda qo'llanilgan. Koshin mozaikasi va ganch o'ymakorligi bu davrda eng yuqori darajaga yetgan [9;178]. Amir Temur davridagi me'moriy yodgorliklar bugungi kunda O'zbekiston va butun Markaziy Osiyo xalqlari uchun milliy g'urur manbai hisoblanadi. Bu yodgorliklar quyidagi jihatlar bilan ahamiyatga ega: me'moriy yodgorliklar orqali o'tmish tarixning eng yorqin sahifalari saqlanib qolgan va bu ularning madaniy meros sifatidagi qiymatini oshiradi Bu yodgorliklar O'zbek xalqining boy madaniy merosga ega ekanligini ko'rsatib, milliy o'zlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi me'moriy yodgorliklar bugungi kunda O'zbekistonga ko'plab sayyohlarni jalb qilmoqda va mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shmoqda

Xulosa Amir Temurning me'morchilik siyosati uning davlat siyosatining muhim qismi bo'lib, u orqali nafaqat o'z qudratini namoyon etish, balki madaniy merosni boyitish maqsadlarini ham ko'zlagan. Uning davridagi me'moriy yodgorliklar bugungi kunda O'zbekiston va butun Markaziy Osiyo xalqlari uchun milliy g'urur manbai hisoblanib, ular orqali tarixiy xotira saqlanib qolmoqda. Temuriy me'morchiligi nafaqat o'z davridagi yutuqlar, balki kelajak avlodlar uchun qimmatli meros bo'lib qolgan. Bu me'moriy yodgorliklar orqali O'zbek xalqining boy madaniy merosini dunyo hamjamiyatiga namoyish etish imkoniyati yaratilgan. YUNESKO tomonidan tan olingan bu obidalar xalqaro darajada e'tirofga sazovor bo'lib, O'zbekistonning madaniy-tarixiy qadriyatlarini dunyoga tanitimoqda. Zamonaviy sharoitda bu me'moriy yodgorliklarni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish har bir fuqaroning burchi hisoblanib, ular milliy g'ururimizning ramzi sifatida abadiy saqlanib qolishi kerak. Bu maqsadda xalqaro hamjamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy saqlash texnologiyalarini joriy etish va milliy ongni rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Asqarov A.A. Amir Temur va uning me'moriy merosini o'rganish. - Toshkent: O'zbekiston, 2016. - 234 b.
2. Burhonov O.Sh. Temuriylar davri me'morchiligi. - Toshkent: Fan, 2018. - 198 b.
3. Hakimov A.A. Samarqand - Sharq gavhari. - Toshkent: G'afur G'ulom, 2015. - 276 b.
4. Nazarov Q.N. O'zbekiston me'moriy yodgorliklari. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. - 189 b.
5. Rahmonov S.A. Go'r-Amir maqbarasi - Temuriylar davri me'morchiligi durdonasi. - Samarqand: Zarafshon, 2020. - 156 b.

6. Umarov H.U. Temuriylar davri bezak san'ati. - Toshkent: San'at, 2018. - 223 b.
7. Xolmatov N.G. Shaxrisabz - Amir Temurning tug'ilgan o'lkasi. - Qarshi: Nasaf, 2017. - 134 b.
8. Yo'ldoshev R.Y. O'rta Osiyo me'morchiligi tarixi. - Toshkent: O'qituvchi, 2019. - 298 b.
9. Zohidov B.Z. Milliy me'morchilik merosimiz. - Toshkent: Ma'naviyat, 2021. - 256